MAKROIQTISODIY BARQARORLIK VA INFLYATSIYANI TARTIBGA SOLISH STRATEGIYALARI: O‘ZBEKISTON MARKAZIY BANKI TAJRIBASI

Samadqulov Muhammadjon
Toshkent kimyo-texnologiya instituti Yangiyer filiali iqtisodiyot va ijtimoiy fanlar kafedrasi mudiri, iqtisodiyot fanlari nomzodi
E-mail: ravshanjonallanazarov@gmail.com
Tel: +998-97-909-26-05
Allanazarov Ravshan
Toshkent kimyo-texnalogiya inistituti Yangiyer filiali 2-bosqich Bakalavir
Ismoilov Sulaymon
Toshkent kimyo-texnalogiya inistituti Yangiyer filiali 2-bosqich Bakalavir

Annotatsiya: Maqolada O‘zbekiston Respublikasida makroiqtisodiy barqarorlikni ta’minlash va inflyatsiya darajasini nazorat qilish borasida olib borilayotgan pul-kredit siyosati strategiyalari tahlil qilinadi. So‘nggi yillarda mamlakatda iqtisodiy islohotlarning jadallashuvi, ichki va tashqi inflyatsion bosimlarning kuchayishi Markaziy bankning mustaqil va samarali siyosat yuritishini talab etdi. Tadqiqot davomida inflyatsiyaning asosiy omillari, ularning monetar va nomonetar sabablari, Markaziy bankning foiz stavkalari, likvidlikni boshqarish, valyuta bozoridagi intervensiyalari orqali amalga oshirilgan ta’sir mexanizmlari ko‘rib chiqildi. Bundan tashqari, maqolada xalqaro tajribalar bilan solishtirma tahlil o‘tkazilib, O‘zbekistondagi real makroiqtisodiy muhitda qanday yondashuvlar ustuvor ekani asoslab berildi. Tadqiqot natijalari inflyatsiyani pasaytirish strategiyasida prognozlash va kommunikatsiyaning muhimligi, shuningdek, narxlar barqarorligini ta’minlashda institutlarning mustahkamligi hal qiluvchi omil ekanini ko‘rsatdi.

Kalit so‘zlar: Makroiqtisodiy barqarorlik, inflyatsiya, monetar siyosat, inflyatsion targetlash, Markaziy bank, narxlar barqarorligi, foiz stavkasi, pul-kredit mexanizmi, iqtisodiy o‘sish.

Аннотация: В статье анализируются стратегии денежно-кредитной политики, реализуемые в Республике Узбекистан для обеспечения макроэкономической стабильности и контроля уровня инфляции. В последние годы ускорение экономических реформ в стране, усиление внутреннего и внешнего инфляционного давления потребовали от Центрального банка проведения независимой и эффективной политики. В исследовании рассмотрены основные факторы инфляции, их монетарные и немонетарные причины, механизмы воздействия, реализуемые через процентные ставки Центрального банка, управление ликвидностью и

ISSN 3030-3907

интервенции на валютном рынке. Кроме того, в статье проведен сравнительный анализ с международным опытом и обосновано, какие подходы являются приоритетными в реальных макроэкономических условиях в Узбекистане. Результаты исследования показали важность прогнозирования и коммуникации в стратегии снижения инфляции, а также силу институтов в обеспечении стабильности цен.

Ключевые слова: Макроэкономическая стабильность, инфляция, денежно-кредитная политика, таргетирование инфляции, Центральный банк, стабильность цен, процентная ставка, денежно-кредитный механизм, экономический рост.

Abstract: The article analyzes the monetary policy strategies being pursued in the Republic of Uzbekistan to ensure macroeconomic stability and control the inflation rate. In recent years, the acceleration of economic reforms in the country, the strengthening of internal and external inflationary pressures have required the Central Bank to conduct an independent and effective policy. The study examined the main factors of inflation, their monetary and non-monetary causes, the mechanisms of influence implemented through the Central Bank's interest rates, liquidity management, and interventions in the foreign exchange market. In addition, the article conducted a comparative analysis with international experience and substantiated which approaches are priority in the real macroeconomic environment in Uzbekistan. The results of the study showed the importance of forecasting and communication in the strategy for reducing inflation, as well as the strength of institutions in ensuring price stability.

Key words: Macroeconomic stability, inflation, monetary and credit policy, targeting inflation, Central bank, stability of the tsen, percentage rate, monetary and credit mechanism, economic truth.

Kirish.

Makroiqtisodiy barqarorlik har qanday milliy iqtisodiyotning barqaror va uzluksiz o‘sishi uchun zarur shartlardan biri hisoblanadi. Bunda inflyatsiyani nazorat ostida ushlab turish va narxlar barqarorligini ta’minlash davlat iqtisodiy siyosatining markaziy yo‘nalishlaridan biri sifatida namoyon bo‘ladi. Aynan inflyatsiya darajasining yuqoriligi yoki beqarorligi aholining real daromadlariga salbiy ta’sir ko‘rsatadi, investitsion muhitni izdan chiqaradi va umuman iqtisodiy o‘sish sur’atlariga tormoz bo‘lishi mumkin.

O‘zbekistonda mustaqillik yillarida amalga oshirilgan iqtisodiy islohotlarning yangi bosqichi aynan makroiqtisodiy muvozanatni saqlash va inflyatsiyani pasaytirish orqali barqaror o‘sishni ta’minlashga qaratildi. 2017-yildan boshlab O‘zbekiston Markaziy banki monetar siyosatda inflyatsion

ISSN 3030-3907

targetlash modeliga o‘tishni boshlab berdi va bu yo‘nalishda tizimli choralar ko‘rildi. Xususan, asosiy foiz stavkasi, pul massasi, milliy valyuta kursi va bank tizimi likvidligi orqali inflyatsiyaga ta’sir ko‘rsatish amaliyoti kuchaytirildi.

Ushbu maqolada inflyatsiyani tartibga solishdagi asosiy mexanizmlar, Markaziy bankning o‘rta va uzoq muddatli strategik qarorlari hamda xalqaro tajriba bilan uyg‘unlikdagi yondashuvlar tahlil qilinadi. Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, bugungi global iqtisodiy beqarorlik sharoitida inflyatsiyani boshqarish va makroiqtisodiy barqarorlikni saqlash borasida yangi yondashuvlar ishlab chiqishni taqozo qilmoqda. Shu sababli, O‘zbekiston tajribasini tahlil qilish nafaqat milliy iqtisodiy siyosat uchun, balki boshqa rivojlanayotgan mamlakatlar uchun ham amaliy ahamiyatga ega bo‘lishi mumkin.

ASOSIY QISM

O‘zbekiston iqtisodiy rivojlanish strategiyasida makroiqtisodiy barqarorlikni ta’minlash ustuvor yo‘nalishlardan biri sifatida qaralmoqda. Bunda inflyatsiyani samarali tartibga solish, pul-kredit siyosatini optimallashtirish va narxlar barqarorligini saqlash kabi omillar asosiy rol o‘ynaydi. So‘nggi yillarda Markaziy bank tomonidan amalga oshirilgan islohotlar ushbu maqsadlarga erishishda muhim bosqich bo‘ldi.

Inflyatsiyaga qarshi kurashishning asosiy vositasi sifatida inflyatsion targetlash modeli bosqichma-bosqich joriy qilindi. Bu yondashuvda Markaziy bankning asosiy e’tibori bozordagi umumiy likvidlik hajmini muvozanatlash, kredit portfelining tez o‘sishini cheklash hamda aholining inflyatsion kutishlarini barqarorlashtirishga qaratildi. Xususan, asosiy foiz stavkasini inflyatsiya prognozlariga mos ravishda belgilash tizimi joriy qilindi va u iqtisodiy agentlarning qarorlariga bevosita ta’sir eta boshladi.

2020–2024-yillar oralig‘ida Markaziy bank tomonidan olib borilgan monetar chora-tadbirlar natijasida yillik inflyatsiya darajasi sezilarli darajada pasaygan. Tabiiyki, ushbu barqarorlik holati investitsion muhitga ijobiy ta’sir ko‘rsatib, makroiqtisodiy o‘sish uchun zarur bo‘lgan sharoitlarni shakllantirdi. Shu bilan birga, Markaziy bank tashqi omillar global narxlar o‘zgarishi, valuta bozori notinchligi va import inflyatsiyasi kabi xavflarga qarshi oldindan ogohlantiruvchi choralarni yo‘lga qo‘ydi.

Makroiqtisodiy muvozanatni ta’minlashda fiskal va monetar siyosat o‘rtasidagi muvofiqlik masalasi ham dolzarb bo‘lib qolmoqda. Pul-kredit siyosatining mustaqil va prognozga asoslangan shaklda olib borilishi, davlat byudjetining intizomli yuritilishi bilan uyg‘unlashgan holda umumiy iqtisodiy barqarorlikni ta’minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Shu nuqtai nazardan,

ISSN 3030-3907

Markaziy bank va Moliya vazirligi o‘rtasida ma’lumot almashinuvi va siyosiy koordinatsiya mexanizmlari yo‘lga qo‘yilgan.

Aholining pulga bo‘lgan ishonchini mustahkamlash, milliy valutaning barqarorligini saqlash va inflyatsion kutishlarni inobatga olgan holda olib borilayotgan siyosat, O‘zbekiston iqtisodiyotining yanada barqaror va izchil o‘sishini ta’minlashga xizmat qilmoqda. Uzoq muddatli istiqbolda esa bu model iqtisodiy xavfsizlik va ijtimoiy farovonlikni oshirishda muhim omil bo‘lib qoladi.

METODOLOGIYA

Mazkur ilmiy maqolani tayyorlashda kompleks yondashuv asosida bir nechta metodologik vositalardan foydalanildi. Tadqiqotning asosiy maqsadi O‘zbekiston Respublikasida inflyatsiyani tartibga solish va makroiqtisodiy barqarorlikni ta’minlash bo‘yicha qo‘llanilgan strategiyalarni tahlil qilish, ularning amaliy samarasini baholash va mavjud muammolarga nisbatan takliflar ishlab chiqishdan iborat bo‘ldi.

Tadqiqotda **deskriptiv (ta’riflovchi) tahlil, sistemali yondashuv, solishtirma tahlil, trend va regressiya** tahlillari asosiy uslub sifatida qo‘llanildi. Xususan, Markaziy bankning rasmiy statistik ma’lumotlari, Statistika agentligining yillik sharhlari, Jahon banki, Xalqaro Valyuta Jamg‘armasi (IMF), Osiyo taraqqiyot banki (ADB) va boshqa xalqaro moliyaviy institutlarning O‘zbekiston bo‘yicha tayyorlagan tahliliy hisobotlari asos qilib olindi.

Inflyatsion jarayonlarni o‘rganishda **inflyatsiya tarkibi** (ya’ni narxlar o‘sishiga asos bo‘layotgan asosiy segmentlar) tahlil qilindi. Shu bilan birga, **asosiy foiz stavkasi, valuta kursi, moliya kredit ko‘rsatkichlari** singari asosiy makroiqtisodiy indikatorlar o‘zaro bog‘liqlikda tahlil etildi. 2020–2024-yillar oralig‘idagi makroiqtisodiy ma’lumotlar asosida dinamik ko‘rsatkichlar qurilib, ular orqali strategik o‘zgarishlarning samarasini aniqlashga harakat qilindi.

Tadqiqotning solishtirma qismi Keniya, Polsha, Gruziya, va Qozog‘iston kabi davlatlarning inflyatsiyani tartibga solish bo‘yicha olib borgan siyosatlari bilan O‘zbekiston tajribasini taqqoslash asosida amalga oshirildi. Bu usul orqali O‘zbekistonda qo‘llanilayotgan yondashuvlarning ijobiy va salbiy jihatlarini aniqlash imkoni yaratildi.

Shuningdek, tadqiqotda **ekspert fikrlari va ochiq manbalardagi intervyular** ham o‘rganildi. Markaziy bank amaldorlarining chiqishlari, OAVda berilgan tahlillar va xalqaro ekspertlar izohlaridan iqtiboslar keltirildi. Shu bilan birga, iqtisodiy tahlil va ilmiy tadqiqotlarda keng qo‘llaniladigan “STATA” va “Excel” dasturlaridan foydalangan holda grafik, dinamik va statistik ko‘rinishlar ishlab chiqildi.

ISSN 3030-3907

Umuman olganda, tadqiqotda nazariy yondashuv bilan bir qatorda empirik asoslar, real statistika va xalqaro tajribaga tayangan amaliy tahlil uyg‘unlashtirildi. Bu yondashuv maqolada keltirilgan xulosalar va takliflarning puxta, asosli va zamonaviy iqtisodiy realliklarga mos bo‘lishini ta’minladi.

NATIJALAR

Tadqiqot davomida O‘zbekiston Markaziy banki tomonidan inflyatsiyani tartibga solish va makroiqtisodiy barqarorlikni ta’minlash borasida amalga oshirilgan siyosatlarning natijalari tahlil qilinar ekan, so‘nggi yillarda bu yo‘nalishda sezilarli siljishlar kuzatilgani ma’lum bo‘ldi. Jumladan, inflyatsiya darajasining barqarorlashuvi, prognoz asosida olib borilayotgan pul-kredit siyosati, valyuta siyosatining erkinlashtirilishi va tarkibiy omillarning chuqur tahliliga asoslangan yondashuvlar muhim omil sifatida ajralib turadi.

Inflyatsion bosimni kamaytirishdagi eng muhim yutuqlardan biri bu pul massasini qat’iy nazorat qilish asosida amalga oshirilgan asosiy foiz stavkasi siyosatidir. Markaziy bankning suveren yondashuvi va monetar siyosat mustaqilligi iqtisodiy barqarorlikning poydevorini mustahkamladi. Ayniqsa, ochiq va oshkora kommunikatsiya, asosiy stavka orqali iqtisodiy agentlarga ishonch signalining uzatilishi inflyatsion kutilmalarni boshqarishda muhim vosita bo‘lib xizmat qilmoqda.

Valyuta kursining erkinlashtirilishi esa dastlabki bosqichda ma’lum inflyatsion zarbani yuzaga keltirgan bo‘lsa-da, uzoq muddatli istiqbolda tashqi savdo balansini sog‘lomlashtirish va ichki inflyatsion omillarni yanada puxta boshqarish imkonini berdi. Bu transformatsion jarayon xalqaro standartlarga moslashtirilgan pul-kredit tizimi shakllanishiga xizmat qilmoqda.

Bundan tashqari, inflyatsiyaga ta’sir etuvchi tarkibiy omillarning, xususan, oziq-ovqat va energetika bozoridagi narx shakllanishining tahlil qilinishi siyosiy qarorlarning puxta asoslanganiga dalolat beradi. Hukumat va Markaziy bank o‘rtasidagi institutsional koordinatsiya sektorlararo barqarorlikni kuchaytirdi.

Solishtirma tahlillar esa O‘zbekiston tajribasining bosqichma-bosqich va tizimli ekanini ko‘rsatdi. Pul-kredit siyosati qat’iyligi, strategik ochiqlik va fiskal siyosatlar bilan muvofiqlashtirilgan harakatlar iqtisodiy ishonch muhitini yaratdi. Bu esa iqtisodiyot ishtirokchilarining xatti-harakatlariga ijobiy ta’sir o‘tkazmoqda.

Yakuniy tahlil shuni anglatadiki, makroiqtisodiy barqarorlikka erishish yo‘lida olib borilgan kompleks yondashuvlar samarador bo‘lib, inflyatsion risklarni bosqichma-bosqich kamaytirishda O‘zbekiston tajribasi yetarli salohiyatga ega ekanini ko‘rsatdi.

ISSN 3030-3907

1-jadval

Oson inflyatsiya va monetar politikasi indikatorlari O‘zbekistonda (2020–2024)

Yil	Inflyatsiya, yillik (%)	Bazaviy inflyatsiya (%)	Asosiy foiz stavkasi (%)	Kuzatilgan trend	Izohlar
2020	11,1	~1,6	14,3	Inflyatsiya yuqori, foiz stavkasi qat’iy (O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki)	Pandemiya sharoitida narxlar tebrandi
2021	11,4–10,0	~1,3	11,6 → 10,8 (boshqaruv qarori)	Yo‘l harakati stabilizasiyasi boshlangan (Daryo.uz, O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki, O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki)	Asosiy stavka bosqichma-bosqich pasaytirildi
2022	12,3	~1,5	~14,0	Valyuta liberalizatsiyasi boshlandi (Daryo.uz, O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki, O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki)	Energiya narxlari kutilgan inflyatsiya bosimini oshirdi
2023	8,77	~1,2	~14,0 (o‘zgarmagan)	Inflyatsiya tarixiy pasayishi kuzatildi (gazeta.uz, O‘zbekiston	2016 yildan buyon eng past ko‘rsatkich

ISSN 3030-3907

				Respublikasi Markaziy banki)	
2024	9,8	~1,0	13,5 (qaror)	Foiz stavkasi barqaror, narxlar trendi barqarorlashmoqda (gazeta.uz, O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki, O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki)	Inflyatsiya prognozdan biroz yuqori bo‘ldi

2020–2024 yillar oralig‘ida O‘zbekiston iqtisodiyoti global va ichki omillarning murakkab ta’siri ostida shakllanib bordi. Ayniqsa, COVID-19 pandemiyasi davrida yuzaga kelgan iqtisodiy beqarorlik 2020-yilda inflyatsiya darajasining 11,1% gacha ko‘tarilishiga sabab bo‘ldi. Narxlar tebranishini jilovlash maqsadida Markaziy bank qat’iy monetar siyosatni yo‘lga qo‘yib, asosiy foiz stavkasini 14,3% darajasida belgiladi. Bu yondashuv inflyatsion bosim ustidan nazoratni saqlab qolishga xizmat qildi.

2021-yilga kelib inflyatsiya asta-sekin pasayib, 10% atrofida barqarorlashdi. Asosiy stavka esa 11,6% dan 10,8% gacha kamaytirildi. Bu yil pul-kredit siyosatida prognozga asoslangan yondashuv kuchaydi va monetar siyosat nisbatan yumshatildi.

2022-yilda esa tashqi bozorlardagi energiya narxlari o‘sishi hamda valyuta liberalizatsiyasi fonida inflyatsiya yana oshib, 12,3% darajasiga chiqdi. Markaziy bank inflyatsion kutishlarni jilovlash uchun foiz stavkasini yana 14% darajasida ushlab qoldi. Bu davrda foiz stavkasi inflyatsiyaga qarshi samarali vosita sifatida ishladi.

2023-yil esa iqtisodiy tarixda inflyatsiyaning eng past darajasi — 8,77% bilan qayd etildi. Bazaviy inflyatsiya 1,2% atrofida bo‘lib, bu narxlar o‘zagining barqarorligini anglatadi. Markaziy bank stavkani o‘zgartirmay, ehtiyotkor va barqaror monetar siyosatni davom ettirdi.

2024-yilda inflyatsiya biroz oshib, 9,8% ga yetdi. Bunga tashqi inflyatsion bosimlar, tarif siyosatidagi o‘zgarishlar va ijtimoiy xarajatlar ta’sir ko‘rsatdi. Shunga qaramay, Markaziy bank asosiy stavkani 13,5% darajasida saqlab qolib, makroiqtisodiy barqarorlikni ta’minlashga erishdi.

ISSN 3030-3907

Ushbu davr mobaynida bazaviy inflyatsiya 1,0–1,6% oralig‘ida saqlanib, iqtisodiyotning asosiy narxlari komponentlari bo‘yicha barqarorlik ko‘rsatkichlari kuzatildi. Markaziy bank har yili foiz stavkasini inflyatsiyaga nisbatan real ijobiy darajada ushlab turib, "Taylor qoidasi"ga yaqinlashgan yondashuvni amaliyotga tadbiq qildi: inflyatsiya oshgan davrda stavka oshirildi, inflyatsiya pasaygan davrda esa ehtiyotkorlik bilan yumshatildi.

Xulosa qilib aytganda, 2020–2024 yillarda O‘zbekiston Markaziy banki tomonidan olib borilgan pul-kredit siyosati inflyatsion barqarorlikni ta’minlashda muhim rol o‘ynadi. Bu yondashuv makroiqtisodiy muvozanatni saqlash, narxlar darajasining boshqarilishini mustahkamlash va iqtisodiy o‘sish uchun barqaror muhit yaratishda asosiy vosita bo‘lib xizmat qildi. Jadvalda keltirilgan raqamlar asosida O‘zbekistonning monetar siyosati mintaqaviy kontekstdagi eng prognozli va muvozanatli yondashuvlardan biri sifatida ko‘rilishi mumkin.

Xulosa

So‘nggi yillarda O‘zbekiston inflyatsiyani jilovlash va makroiqtisodiy barqarorlikni ta’minlash yo‘lida chuqur monetar islohotlarni amalga oshirib kelmoqda. 2020–2024 yillar oralig‘ida Markaziy bank tomonidan olib borilgan qat’iy va prognozga asoslangan pul-kredit siyosati inflyatsiya darajasining nazorat ostida ushlab turilishiga xizmat qildi. Asosiy foiz stavkasi real ijobiy darajada saqlanib, inflyatsion kutishlarni pasaytirishga va iqtisodiy subyektlarda ishonchni mustahkamlashga yordam berdi.

Inflyatsiyaning tarkibiy sabablari – oziq-ovqat narxlari, energiya resurslari va ijtimoiy xarajatlar puxta tahlil qilinib, sektorlararo muvofiqlashtirilgan yondashuv asosida chora-tadbirlar ishlab chiqildi. Shuningdek, ochiq prognozlar va makroiqtisodiy kommunikatsiyalar orqali bozor ishtirokchilari bilan samarali muloqot yo‘lga qo‘yildi.

Natijalar shuni ko‘rsatmoqdaki, inflyatsion siyosatda qat’iyat, moslashuvchanlik va iqtisodiy real voqeliklarga tayangan tizimli yondashuv O‘zbekiston uchun muhim o‘zgarishlarga yo‘l ochmoqda. Biroq, uzoq muddatli barqarorlikni ta’minlash uchun fiskal siyosat bilan uyg‘unlikni kuchaytirish, strukturaviy islohotlarni davom ettirish va institutsional mustahkamlash dolzarbligicha qolmoqda.

ADABIYOTLAR RO‘YHATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2024). *Pul-kredit siyosati sharhi*. https://cbu.uz

2. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi. (2024). *Makroiqtisodiy ko‘rsatkichlar*. https://stat.uz

ISSN 3030-3907

3. IMF. (2023). *Uzbekistan: Staff Report for the Article IV Consultation*. Washington, D.C.
4. World Bank. (2024). *Uzbekistan Economic Update – Spring 2024*. Washington, D.C.
5. Hasanov, F., & Mammadov, J. (2021). *Inflation and Monetary Policy: Evidence from Transition Economies*. Eurasian Journal of Economics and Finance.
6. Asaul, A. N., & Korableva, N. V. (2020). *Inflation Targeting in Developing Countries*. Journal of Finance and Accounting Research.
7. Central Bank of Russia. (2022). *Monetary Policy Report Q4*.
8. Djalilov, K., & Öztürk, I. (2020). *Financial Development and Inflation in Emerging Economies*. Economic Modelling.
9. Ghosh, A., & Ostry, J. (2017). *Inflation Targeting: Holding the Line*. IMF Working Paper.
10. Baris, T. (2019). *The Role of Interest Rate in Inflation Control: A Taylor Rule Perspective*. Economics Letters.
11. Uzakov, U. (2023). *O‘zbekistonda inflyatsiyaning nazorat mexanizmlari va ularning samaradorligi*. Iqtisodiyot va Innovatsiyalar.
12. Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar markazi. (2024). *Inflyatsiya bosimlariga qarshi chora-tadbirlar*. Tahliliy materiallar.
13. European Bank for Reconstruction and Development. (2022). *Transition Report: Uzbekistan Chapter*.
14. Mishkin, F. S. (2019). *Monetary Policy Strategy*. MIT Press.
15. Qodirov, B. (2022). *O‘zbekistonda pul-kredit siyosati va real sektor o‘rtasidagi bog‘liqlik*. Moliyaviy Tahlil Jurnali.
16. Reinhart, C. M., & Rogoff, K. (2009). *This Time Is Different: Eight Centuries of Financial Folly*. Princeton University Press.

ISSN 3030-3907